

<https://hstryres.uz/journal/index.php/makro>

2026, № 1 (13)

ISSN-3030-3761

ТАРИХИЙ ТАДҚИҚОТЛАР
Илмий журнали

ИСТОРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
Научный журнал

HISTORICAL RESEARCHES
Scientific journal

ТОШКЕНТ-2026

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосори:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief editor:

Шакиров Иляс Рахимзянович
т.ф.ф.д., (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ
РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
EDITORIAL BOARD

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори, профессор, Академик
Ўзбекистон Миллий университети
Сулейманов Рустам Хамидович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Муминов Алишер Гаффарович
Сиёсий фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Зуев Андрей Сергеевич
тарих фанлари доктори, профессор
Новосибирск Давлат университети
Ишанхуджаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Холиқулов Ахмад Баймаҳаматович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Габриэльян Софья Ивановна
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Убайдуллаева Барно Машрабжоновна
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Очилдиев Файзулла Бобоқулович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Саидбобоев Зокиржон Абдукаримович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Азизов Илдар Рафаэлевич
Сиёсий фанлари доктори (DSc), доцент
Бизнес ва тадбиркорлик Олий мактаби

Гаффоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд давлат университети
Сиддиков Равшан Бердимуратович
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Тухтабеков Козимбек Азимбекович
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Бабабеков Акбар Давурбаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети
Бахранов Шерзод Таштурсунович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Жамоат ҳафсизлиги университети
Алиазарова Дилдора Валишеровна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Холиқулова Шахноза Боймуҳамматовна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Навоий Давлат педагогика институти
Нормуродов Дилмурод Раҳматуллаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Абдулаева Нигора Санжаровна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Америка технологиялар университети
Тоғаев Жасур Эркинович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Усаров Умид Абдумавлянович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Эшқувватов Бобир Валикул ўғли
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Контакт редакции журнала
Город Ташкент, улица Мирзо Голиба,
Исторический факультет
Национального Университета
Узбекистана имени Мирзо Улугбека
Web: <https://hstryres.uz/journal/>
E-mail: I.Shakirov91@mail.ru
Тел: +998900382203

Contact Editors of journal
Tashkent city, street of Mirzo Golib,
Faculty of history of the National
university of Uzbekistan named after
Mirzo Ulugbek
Web: <https://hstryres.uz/journal/>
E-mail: I.Shakirov91@mail.ru
Phone: +998900382203

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1	Abdurasilov Shoxrux Raupovich	5
	OʻRTA ASPLARDA TOSHKENTNING IJTIMOIIY-SIYOSIY VA ETNIK TARIXI	
2	Abdunosirova Ozodaxon Botirjon qizi	14
	SHOHRUX MIRZONING ILMIY VA IJODIY FAOLIYATIGA DOIR	
3	Акбоева Зебинисо Джалололдиновна	19
	ЯНГИ ИҚТИСОДИЙ СИЁСАТИНИНГ ТУРКИСТОНДА ЖОРИЙ ҚИЛИНИШИ ВА УНИНГ ОҚИБАТЛАРИ	
4	Begimqulova Laylo Mashrabovna	23
	AMIR TEMUR DAVLAT BOSHQARUVIDA OLIY MASLAHAT KENGASHINING FAOLIYATI	
5	Begimqulova Laylo Mashrabovna	28
	AMIR TEMUR TAMONIDAN MARKAZLASHGAN DAVLAT ASOSLARINING YARATILISHI	
6	Гаффоров Шокир Сафарович	35
	ПОЛИТИКА ЗАСЕЛЕНИЯ ТУРКМЕНСКИХ ТЕРРИТОРИЙ РОССИЙСКИМИ ПЕРЕСЕЛЕНЦАМИ В КОЛОНИАЛЬНЫЙ ПЕРИОД	
7	Дусчанов Расулжон Рахимбердиевич	43
	ЎЗБЕКИСТОНДА МОЛИЯ ТИЗИМИ ТАРИХИ	
8	Ernazarov Shermuhammad Eshbekovich	49
	TARIX, TARAQQIYOT VA MILLIY GʻOYA	
9	Fayzrahmanova Zarina Ildarovna	58
	SHAYBONIYLAR SULOLASI DAVRIDA BUXORO XONLIGI	
10	Исмоилова Парвина Хамиджон кизи	66
	ВОПРОС ОБ УЧРЕЖДЕНИИ СИСТЕМЫ КРЕДИТОВАНИЯ В ТУРКЕСТАНСКОМ КРАЕ (НА МАТЕРИАЛАХ ТУРКЕСТАНСКОГО СБОРНИКА)	
11	Ишанходжаева Замира Райимовна., Махкамова Рано Аловиддин кизи	72
	ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИ (ЎОДУ) ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИ ЙИЛЛАРИДА	
12	Кобзева Ольга Петровна	81
	В ПАМЯТЬ ОБ УЧЕНОМ	
13	Mamajonov Soyibjon Xalilovich	86
	“SHARQ KUTUBXONASI” ASARIDA AMIR TEMURNING DASHT YURISHI MASALASINING OʻRGANILISHI	
14	Maxamova Shahlo Anatoliyevna	91
	CHIGʻATOY ULUSI MUSTAQILLIK DAVRI (1306-1346)NING ARABIY MANBALARDA AKS ETISHI	
15	Norbekov Suhrob Farxod oʻgʻli	98
	SHARQIY SLAVYAN DIASPORASINING IJTIMOIIY - SIYOSIY FAOLLIGI (USTUNLIGI): TURKISTON ASSR (1918-1924 YILLAR)	
16	Ochilova Dilobar Joʻraqulovna	108
	MOʻGʻULLAR IMPERIYASINING SHAKLLANISHI DAVRI MASALASIDA SHARQ MANBALARNING QIYOSIY TAHLILI	
17	Qitaybekov Azizbek Kenesbek oʻgʻli	114
	1970-YILLARDA QORAQALPOGʻISTON FUQARO AVIATSIYASINING XALQ XOʻJALIGIDAGI OʻRNI: ARXIV HUJJATLARI TAHLILI	
18	Qodirova Mavluda Mirzaraximovna	120
	QURBONJON DODXOHNING IQTISODIY SIYOSATI	
19	Qoraboyev Sherzodbek Raximovich	125
	MASJIDLAR FAOLIYATIDA MILLIY URF-ODATLAR VA DINIY QADRIYATLAR UYGʻUNLIGI (FARGʻONA VODIYSI TAJRIBASI ASOSIDA)	

20	Tolibjonov Azizjon Tolibjonovich SULTON TAKASHNING IROQ SALJUQIYLARI VA ABBOSIYLAR XALIFALIGI BILAN SIYOSIY MUNOSABATLARI TARIXI	130
21	Turdaliyev Abduhilol Zohidjon o‘g‘li CHIG‘ATOY ULUSI VA ELXONIYLAR DAVLATI O‘RTASIDAGI SIYOSIY KURASHLAR	139
22	Худойкулов Урал Каримович ЎЗБЕКИСТОННИНГ ЖАНУБИЙ ВИЛОЯТЛАРИДА ЕНГИЛ ВА ОЗИҚ-ОВҚАТ САНОАТИНИНГ РИВОЖЛАНИШИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР ВА МУАММОЛАР	149
23	Хо‘jamberdiyev Ma‘murjon Mirkomil o‘g‘li TEMURIYLAR DAVRI TABIBLARI VA ULARNING KUNDALIK HAYOTI	156
24	G‘ulomov Ilhomjon Komiljonovich 1920-YILDA O‘TKAZILGAN AHOLINI RO‘YXATGA OLISH TADBIRINING ROSSIYA UCHUN IQTISODIY AXAMIYATI (TURKISTON ASSR MISOLIDA)	163

Акбоева З. Д.

«Ўзбекистон тарихи» кафедраси доценти, PhD

Самарқанд давлат университети

zeboakbaeva11@gmail.com

ЯНГИ ИҚТИСОДИЙ СИЁСАТНИНГ ТУРКИСТОНДА ЖОРИЙ ҚИЛИНИШИ ВА УНИНГ ОҚИБАТЛАРИ

АННОТАЦИЯ

XX асрнинг 20 йилларида Туркистон ўлкасида амалга оширилган янги иқтисодий сиёсат ўлка ҳаётининг ижтимоий иқтисодий соҳаларига ўз таъсирини кўрсатди. Ушбу давр тарихини ўрганиш ҳозирги кундаги долзарб илмий масалалардан ҳисобланади. Мазкур мақолада Туркистон АССРда янги иқтисодий сиёсатнинг амалга оширилиши жараёни ва уларнинг натижалари таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: Маҳаллий аҳоли, Туркистон Компартияси, Т.Рискулов, Россия империяси, янги иқтисодий сиёсат, “Ҳарбий коммунизм” сиёсати.

КИРИШ

Маълумки, Туркистон ўлкасида XX асрнинг 20-йилларида амалга оширилган янги иқтисодий сиёсат ўлка ҳаётининг турли жабҳаларига ўзининг таъсирини ўтказди. Мазкур сиёсатнинг амалга оширилишидан кўзланган асосий мақсад ўлкада қарор топган болшевиклар ҳукмронлигини мустаҳкамлаш ва уни янги босқичга олиб чиқиш ҳисобланар эди. Ўлкада амалга оширилган янги иқтисодий сиёсат тарихини ўрганиш ва таҳлил этиш совет даври тарихини ёритишда муҳим аҳамиятга эга ҳисобланади.

Туркистон АССРда 1920 йилларнинг бошларида юзага келган вазият совет давлатининг барбод бўлиш хавфини янада кучайтириб юборди. Туркистон АССР да болшевиклар томонидан юритилган номақбул иқтисодий сиёсат маҳаллий хусусиятларни эътиборга олмаганлиги учун халқ хўжалигида ўзининг фожеали изларини қолдириши билан биргаликда, ўлка халқларининг норозилигини келтириб чиқарди.

Туркистон ўлкасидаги инкироз, асосан, ўтроқ яшовчи маҳаллий аҳолининг хўжалик ҳаётига салбий таъсир қилди. Сал кейинроқ ўтказилга ҳисоб-китобларга қараганда, ўтроқ маҳаллий аҳолининг сони ва хўжаликлари миқдори кескин камайиб кетган. Фақат, рус аҳолисининг сони ва хўжаликлари ўртасида ўсиш кўзга ташданади [2, 65].

ТАДҚИҚОТНИНГ АСОСИЙ НАТИЖАЛАРИ

Туркистон ўлка Мусулмонлар Бюросининг раиси бўлган Турор Рискулов Туркистон Компартияси III-Ўлка Съездида 1919 йил 6-июнда қилган маърузасида шундай деган эди: “Фарғонада Совет ҳокимияти йўқ, у фақат рус аҳолисиси бор шаҳарлардагина мавжуд. Мусулмон қишлоқларида эса совет ҳокимияти мавжуд эмас, у ерларда Николай давридаги тартибсизликлар

хукм сурмоқда, пристав ва волость бошқарувларининг ўрнига комиссар ва қароқчилар тўдаси келишган” [4, 99].

Турор Рисқулов ўз маърузасида партия раҳбарлиги ниқоби остида иш юритган коммунистларнинг маънавий қиёфаси нақадар тубан эканлигини ҳам очиб ташлайди. Мусулмонлар ҳеч қандай гуноҳсиз отиб ташланаётганликларини, советларнинг ўзи уларни “миллатчи” қилаётганлиги кўрсатилади. Туркистонда совет ҳокимияти ўрнатилганидан сўнг, қисқа давр ичида большевиклар ҳукмронлиги қандай оқибатларга олиб келганлиги миллий коммунист Т. Рисқулов томонидан ана шундай тарзда тасвирланади.

Туркистонда 1917 йилнинг қишида бошланган очарчилик большевикча режимнинг оғир сиёсати натижасида тобора кучайиб борар эди. 1918 йилнинг 20-ноябрда Туркистон АССР да Очарчиликка қарши курашиш Марказий Комиссияси тузилди. Комиссия раиси Т.Рисқулов ўз таржимаи ҳолида ёзганидек, “...ҳақиқатан ҳам, кўчалар, ариқлар бўйида ва қишлоқларда ўлаётган миллионлаб йўқсиллар ва болаларни қутқариш керак эди, ўша вақтдаги ҳокимият бунга панжа орасидан қарар эди” [6, 4-15].

Маълумки, Фарғона вилоятида очарчилик 1917-1918 йил қишидан бошланган эди. Бу очарчилик 1921-1923 йилларда авжига чикди. Очлик оқибатида энг кўп болалар қирилиб кетди. Бу даврда водийдаги шаҳарлар атрофи оч қолган одамлар билан тўлиб кетган эди. Қишлоқлар ва шаҳар кўчалари ҳар куни очликдан ўлган ўнлаб ва юзлаб одамларнинг мурдаларига тўлиб кетган бўлиб, бу ҳолат даҳшатли манзара ҳосил қилган [5, 2]. Масалан, 1922 йилди Фарғона вилояти Очлик муаммоларини тугатиш комиссиясига бир қишлоқ вакилининг хабар беришича, у станцияга етиб келгунча 30 чақиримча йўл устида 17 нафар жасадни одеял, ёстиқ ва кетмонларини чангаллаганча ўлиб ётган ҳолида кўрган. Бу шўрликлар балким, рўзғорларидаги сўнгги буюмларини олиб, нонга айирбошлаш учун бозорга отланганлар ва йўлда очликдан қазо қилганлар. Марказга жўнатилаётган озиқ-овқат маҳсулотлари ва ёқилғининг миқдори ой сайин кўпайиб борарди. Ҳужжатда келтирилишича, 1921-1922 йилларда Туркистондан Россияга 4.400.000 пуд ғалла жўнатишган [7, 18]. Ўша пайтда дон етиштиришга ихтисослашмаган Туркистон қишлоқ хўжалиги учун бу катта миқдордаги ҳосил ҳисобланади. Чунки, Туркистон ўлкаси Россия империяси томонидан босиб олингач, ўлкадаги ғалла майдонлари ҳисобидан пахта экиладиган майдонлар кенгайтирилиб, ғалла Россиянинг Марказий губернияларидан бу ерга ташиб келинар эди. Туркистонда Большевиклар ҳокимият тепасига келгач, Россиядаги фуқаролар уруши натижасида, ўзлакага ғалла келтириш деярли тўхтаб қолган эди [3, 79-80].

Совет Россиясида 1921-1922 йилларда юз берган даҳшатли очарчилик тўғрисида хорижлик олимлар ўз фикрларини билдириб, бу ҳолатни “ҳарбий коммунизм” сиёсатининг натижаси деб ҳисоблайди. Крестьянларнинг оммавий равишда эксплуатация қилиниши натижасида мамлакат тарихидаги энг йирик очарчилик 1921-1922 йилларда бўлиб, бунинг оқибатида тахминан 5 млн. киши ҳалок бўлди.

Янги иқтисодий сиёсатни амалга ошириш жараёнида бир қатор зиддиятлар намоён бўлди. Уларнинг энг асосийси, янги иқтисодий сиёсат принципларининг ҳукмрон коммунистик мафкура ғоясига мос келмаслигида кўринади. Янги иқтисодий сиёсатнинг асосий вазифаси фақат совет тузумини мустаҳкамлашга хизмат қилиши лозим эди. Бироқ, коммунистик таълимотда мулкчилик шакллариининг хилма-хиллиги, хусусий мулкчилик ва тадбиркорлик иқтисодий ва сиёсий фикр эркинлиги инкор этиларди. Янги иқтисодий сиёсат йўлининг зиддиятлари уни Туркистонда амалга оширишда очик-ойдин кўзга ташланди. Туркистонда янги иқтисодий сиёсат бир қатор йўналишлар бўйича марказий Россияга нисбатан бирмунча кечроқ ўтказила бошланди. Туркистон ўлкасида “ҳарбий коммунизм” сиёсатининг таъсири кучли эди. Туркистондаги янги иқтисодий сиёсат йўли Туркистон Компартиясининг VI Съезди (1921 йил август) ва Туркистон АССР Советларининг X Съезди (1921 йил сентябр) қарорларида тасдиқланди [1, 133-136]. Уларда Ўлканинг иқтисодий ривожланиши Совет тузумининг мустаҳкамланиши ва социализм қурилиши билан боғланди. Буларнинг барчаси соғлом бозор муносабатларини ривожлантиришга монелик қилиб, ўлканинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишга салбий таъсир кўрсатар эди.

Туркистон АССР МИК 1921 йил апрел-май ойларида республика миқёсида янги иқтисодий сиёсатни ўтказишга оид қатор қарорлар қабул қилган эди. Хўжалик бошқарувининг янги шароитларига ўтиш бошқарув соҳаларини қайтадан ташкил этиш билан боғлиқ ҳисобланади. Туркистон ўлкасининг иқтисодиётини дастлаб ТАССР Халқ Хўжалиги Марказий Кенгаши бошқарар эди.

ХУЛОСА

Хулоса сифатида шуни айтиш мумкинки, янги иқтисодий сиёсат йўлининг ўзига хос хусусияти товар пул муносабатларининг жонланиши савдо ва айрибошлаш шакллариининг “Ҳарбий коммунизм”га хос бўлган турли чеклашлардан озод бўлиши ҳисобланар эди. Аммо, кейинги даврда болшевик ҳукмдорлари томонидан амалга оширилган сиёсат натижасида мазкур иқтисодий янгиликлар амалда йўққа чиқарилди. Хусусан, хусусий мулкчилик, тадбиркорлик билан шуғулланиш, бозор тамойилларини тамоман инкор этиш йўли танланди. Натижада, шусиз ҳам абгор аҳволда бўлган Туркистон ўлкаси иқтисодиёти таназзулга юз тутди. Бу эса, ўз навбатида, Туркистон ўлкаси халқ хўжалиги ҳаётига ўзининг салбий таъсир кўрсатган омиллардан бирига айланди.

Фойдаланилган манба ва адабиётлар рўйхати

1. Коммунистическая партия Туркестана в резолюциях съездов и конференций. – Ташкент: “Узбекистан”, 1988. –С.133-136.
2. Отчёт о деятельности СНК и Экономического Совета Туркестанской Республики на 1 октября 1922 г. – Ташкент: Изд. ТЭС, 1922. –С.65.
3. Ражабов Қ., Ҳайдаров М. Туркистон тарихи (1917-1924 йй). – Тошкент: “Университет”, 2002. 79-80 бетлар

4. Рыскулов Т. Революция и коренное население Туркестана. Часть I. 1917-1919 гг. Ташкент: Узбекгосиздат, 1925. –С.99.
5. Фарғона вилоят Давлат Архиви. 435-Фонд, 174-иш, 2-варақ.
6. Ўзбекистон МА. 86-фонд, 1-рўйхат, 1525-иш, 4-15 варақлар.
7. Ўзбекистон МА. 18-фонд, 2-рўйхат, 19-иш, 18-варақ.

Акбоева З. Д.

PhD., доцент кафедры «История Узбекистана»
Самаркандский государственный университет
zeboakbaeva11@gmail.com

ВВЕДЕНИЕ НОВОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ В ТУРКЕСТАНЕ И ЕЁ ПОСЛЕДСТВИЯ

АННОТАЦИЯ

В 1920-е годы в Туркестанском крае реализация новой экономической политики оказала существенное влияние на социально-экономические сферы жизни региона. Изучение истории данного периода в настоящее время относится к числу актуальных научных проблем. В настоящей статье анализируются процесс осуществления новой экономической политики в Туркестанской АССР, а также её основные результаты.

Ключевые слова: местное население, Туркестанская коммунистическая партия, Т. Рыскулов, Российская империя, новая экономическая политика, политика «военного коммунизма».

Akboeva Z. J.

PhD., associate professor at the department of «History of Uzbekistan»
Samarkand State University
zeboakbaeva11@gmail.com

THE INTRODUCTION OF THE NEW ECONOMIC POLICY IN TURKESTAN AND ITS CONSEQUENCES

ABSTRACT

In the 1920s, the implementation of the New Economic Policy in the Turkestan region had a significant impact on the socio-economic spheres of regional life. The study of the history of this period is currently considered one of the most relevant scholarly issues. This article analyzes the process of implementing the New Economic Policy in the Turkestan Autonomous Soviet Socialist Republic and examines its main outcomes.

Keywords: local population, Turkestan Communist Party, T. Ryskulov, Russian Empire, New Economic Policy, policy of “War Communism”.